

EUROOPA KOMISJONI VASTUSED EUROOPA KONTROLLIKOJA ERIARUANDELE

Vaba liikumine ELis COVID-19 pandeemia ajal. Vähene järelevalve sisepiiridel kehtestatud kontrolli üle ja liikmesriikide tegevuse koordineerimatus

Sisukord

I. KOMISJONI VASTUSTE LÜHIKOKKUVÕTE.....	2
a. Üldine sissejuhatus.....	2
b. Komisjoni seisukoht kontrollikoja peamiste tähelepanekute ja soovitude kohta.....	3
c. Viimased sündmused ja järgmised sammud.....	4
II. VASTUSED KONTROLLIKOJA PEAMISTELE TÄHELEPANEKUTELE.....	4
1. Komisjoni järelevalve kontrolli taaskehtestamise üle sisepiiridel.....	4
2. Komisjoni tegevus piirikontrolli taaskehtestamise koordineerimise ja sellealase koostöö parandamisel	5
3. Liikmesriikide reisipiirangute jälgimine ja koordineerimine komisjoni poolt.....	6
III. KOMISJONI VASTUSED KONTROLLIKOJA JÄRELDUSTELE JA SOOVITUSTELE.....	7
1. soovitus. Rakendada ranget järelevalvet sisepiiridel tehtava kontrolli üle	7
2. soovitus. Parandada andmete kogumist reisipiirangute kohta.....	7
3. soovitus. Anda rohkem toimivaid suuniseid piirikontrolli rakendamiseks sisepiiridel.....	8

Käesolevas dokumendis on esitatud Euroopa Komisjoni vastused Euroopa Kontrollikoja eriaruande tähelepanekutele kooskõlas [finantsmääruse](#) artikliga 259. Need vastused avaldatakse koos eriaruandega.

I. KOMISJONI VASTUSTE LÜHIKOKKUVÕTE

a. Üldine sissejuhatus

Sisepiirikontrollita ala (ka Schengeni ala) on maailma suurim vaba reisimise ala. Sellesse kuulub 26 riiki, kus elab rohkem kui 420 miljonit inimest. Viimase kahe aasta jooksul on Schengeni ala COVID-19 pandeemia tõttu sattunud suure surve alla ja mitu liikmesriiki taastas sisepiiridel piirikontrolli.

COVID-19 pandeemia on enneolematult suur rahvatervise kriis. See on ka komisjoni jaoks esimene kord seista silmitsi pandeemiaga, mis mõjutab iga liikmesriiki. Sellele reageerimine on esmatähtis ja väga töömahukas ülesanne.

Sisepiiridel tekkinud olukorra lahendamiseks töötas komisjon välja rea suuniseid ja soovitusi. Lisaks selgus kogemuste põhjal, et Schengeni süsteem ei võimalda sellist kriisi täielikult lahendada. Olukorra parandamiseks esitati 2. juunil 2021 avaldatud Schengeni strateegias mitut meetet. Nähti ette, et komisjon esitab ettepanekud Schengeni piirieskirjade¹ ja piirivalveametnike praktilise käsiraamatu muutmiseks. Schengeni piirieskirjade muutmise ettepanek² esitati 14. detsembril 2021. See lähtus põhjalikust COVID-19 kriisi põhjustatud probleemide mõju hinnangust.

Sisepiirikontrollita ala võimaldab ELi kodanike ja nende pereliikmete vaba liikumist ELis. See on üks liidu hinnatumaid saavutusi ja tema majanduse oluline liikumapanev jõud. Kuid tegemist on kahe eri mõistega, mida reguleerivad eri õigusaktid ja mis kehtivad eri riikide rühmade suhtes. Vaba liikumine on küll põhiõigus, kuid seda võib ka piirata. Piirangud aga peavad olema kooskõlas liidu õiguse üldpõhimõtetega, eelkõige mittediskrimineerimise ja proportsionaalsuse põhimõttega.

COVID-19 pandeemia põhjustatud erakorralise ohu tõttu kehtestasid liikmesriigid rahvatervise kaitseks meetmeid, mis mõjutasid ka Euroopa Liidus vaba liikumise õigust. Pandeemia alates hakkasid komisjon ja liikmesriigid omavahel koordineerima COVID-19st tingitud reisi piirangute kehtestamist³. Välja töötati sellised abivahendid nagu Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskuse iganädalane valgusfoorikaart⁴ ja ELi COVIDi digitõend⁵. Seejuures on komisjon alati rõhutanud, et liikmesriigid peavad aegsasti andma selget ja põhjalikku teavet kõigi reisi piirangute kohta.

Jälgides seda, kas liikmesriikide kehtestavad reisi piiranguid vastavad ELi õigusele, pidi komisjon arvesse võtma ka liikmesriikide pädevust rahvatervise valdkonnas. Komisjon pidi pöörama tähelepanu sellele, kas inimeste elu kaitsmiseks vajalikud piirangud ja liikumisvabaduse piiramine on omavahel tasakaalus ja vastavad sellistele ELi õiguse üldpõhimõtetele nagu proportsionaalsus ja mittediskrimineerimine.

---

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta määrus (EL) 2016/399, mis käsitleb isikute üle piiri liikumist reguleerivaid liidu eeskirju (Schengeni piirieskirjad) (ELT L 77, 23.3.2016, lk 1–52).

² COM(2021) 891 final.

³ Komisjoni suunised tervise kaitseks ning kaupade ja esmatähtsate teenuste kättesaadavuse tagamiseks ette nähtud piirihaldusmeetmete kohta, kättesaadavad aadressil [EUR-Lex - 52020XC0316\(03\) - ET - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

⁴ <https://www.ecdc.europa.eu/en/covid-19/situation-updates/weekly-maps-coordinated-restriction-free-movement>.

⁵ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/safe-covid-19-vaccines-europeans/eu-digital-covid-certificate_et.

Audit toimus COVID-19 pandeemia haripunktis, ajal, mil kõik olemasolevad ressursid olid enneolematu kriisi lahendamiseks kasutusele võetud. Auditi ajastuse tõttu pidi komisjon oma väärtuslikku ressursi kulutama mitte kriisi, vaid auditiga tegelemiseks. See ei olnud muidugi kavatsuslik, kuid komisjon soovib juhtida kontrollikoja tähelepanu ka sellele.

b. Komisjoni seisukoht kontrollikoja peamiste tähelepanekute ja soovituste kohta

Komisjon võtab kontrollikoja aruande, milles on käsitletud komisjoni tegevust isikute vaba liikumise õiguse kaitsel COVID-19 pandeemia ajal, pöörates peatähelepanu Schengeni sisepiiride kontrollile ja reisi piirangutele, teadmiseks.

Mis puudutab komisjonipoolset järelevalvet sisepiiridel piirikontrolli taaskehtestamise üle, siis COVID-19 pandeemia süvenemise tõttu loobus komisjon kirjaliku lisateabe taotlemisest. Kuid komisjon osales liikmesriikides COVID-19 tõttu kehtestatava sisepiirikontrolli küsimuste eelaruteludes COVID-19 siseküsimuste teaberühma korrapärastel kohtumistel, ning pressiteadete ja üksikkaebuste alusel võeti koos riikide asjaomaste ametiasutustega järelemeetmeid. Lisaks tegi komisjon ettepaneku muuta Schengeni piirieskirju, eesmärgiga muu hulgas tugevdada ka komisjoni järelevalvevõimalusi.

Komisjon küll tegeles liikmesriikides reisi piirangute kehtestamise jälgimise ja koordineerimisega, eelkõige proportsionaalsuse ja mittediskrimineerimise analüüsiga, kuid seejuures põhjustasid probleeme COVID-19 pandeemiast tulenevad kitsendused ja probleemid ning meetmete kiire muutumine. Komisjoni esitatud ja nõukogu soovitustena⁶ vastu võetud üksikasjalikke reisi piirangute suuniseid muudeti järk-järgult veelgi üksikasjalikumaks ja neid täiendati vastavalt epideemia kulgemisele. Soovitused on oluline alus, millest komisjon sai lähtuda liikmesriikide meetmete analüüsimisel. ELi digitaalse COVID-tõendi määrusega⁷ kehtestatud õigusraamistiku täiustades sai komisjon parandada ka liikmesriikide reisi piiranguid käsitleva teabe kogumist.

Mis puudutab soovitusi, siis komisjon nõustub soovitustega 1a, 1b, 1c ja 1d. Soovitusega 1e komisjon ei nõustu. Komisjon nõustub 2. ja 3. soovitusega.

Komisjoni seisukohad on põhjalikumalt esitatud II ja III jaos.

c. Viimased sündmused ja järgmised sammud

COVID-19 pandeemia ajal vaba liikumise võimaldamiseks võtsid Euroopa Parlament ja nõukogu vastavalt komisjoni ettepanekule vastu ELi digitaalse COVID-tõendi määruse. Seda kohaldatakse alates 1. juulist 2021. ELi COVIDi digitõendile, mis on tasuta, lihtne ja turvaline viis tõendada inimeste COVID-19 staatust, kuulub keskne roll Euroopa reageerimisel COVID-19 pandeemiale.

---

⁶ Nõukogu 13. oktoobri 2020. aasta soovitus, mis käsitleb koordineeritud lähenemisviisi vaba liikumise piiramisele COVID-19 pandeemiale reageerimisel; konsolideeritud versioon on kättesaadav aadressil <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:02020H1475-20210202>. Nõukogu 25. jaanuari 2022. aasta soovitus (EL) 2022/107, mis käsitleb koordineeritud lähenemisviisi ohutu vaba liikumise hõlbustamiseks COVID-19 pandeemia ajal ning millega asendatakse soovitus (EL) 2020/1475, kättesaadav aadressil <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32022H0107&qid=1651680701921>.

⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2021. aasta määrus (EL) 2021/953, millega kehtestatakse koostalitlusvõimeliste COVID-19 vaksineerimis-, testimis- ja läbipõdemistõendite (ELi digitaalne COVID-tõend) väljaandmise, kontrollimise ja aktsepteerimise raamistik, et hõlbustada vaba liikumist COVID-19 pandeemia ajal. See on kättesaadav aadressil <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32021R0953>.

25. jaanuaril 2022 võttis nõukogu komisjoni ettepaneku põhjal vastu koordineeritud lähenemisviisi soovitus. Selle eesmärk on võimaldada ohutut ja vaba liikumist COVID-19 pandeemia ajal ning see asendas eelmise samateemalise soovitus.

Nõukogus on alanud läbirääkimised 14. detsembril 2021. aastal esitatud ettepaneku üle muuta Schengeni piirieskirju (COM(2021) 891 final). Esimene lugemine jõudis lõpule 2022. aasta jaanuari lõpul.

Seni on toimunud kaks ekspertide kohtumist liikmesriikide osavõtul – 2021. aasta oktoobris ja detsembris. Arutati piirivalveametnike praktilise käsiraamatu ajakohastamist. Selle uus väljaanne peaks ilmuma aasta lõpuks.

II. VASTUSED KONTROLLIKOJA PEAMISTELE TÄHELEPANEKUTELE

1. Komisjoni järelevalve kontrolli taaskehtestamise üle sisepiiridel

Pidades silmas komisjoni järelevalvet sisepiirikontrolli taaskehtestamise üle, leiti COVID-19 pandeemia kiire süvenemise taustal, et lisateabe kirjalik taotlemine ei ole järelevalve teostamiseks kõige sobivam viis. Kuid komisjon osales liikmesriikides COVID-19 tõttu kehtestatava sisepiirikontrolli küsimuste eelaruteludes COVID-19 siseküsimuste teaberühma korrapärastel kohtumistel, ning pressiteadete ja üksikkaebuste alusel võeti koos riikide asjaomaste ametiasutustega järelmeetmeid.

See, kuidas liikmesriigid esitasid teavet – teadete ja aruannetena – ei olnud piisav. 2017. aastal püüdis komisjon probleemi lahendada koostöös liikmesriikidega, kes olid juba mitu aastat teostanud sisepiirikontrolli, kuid ta sai vastuseid, millest analüüsi jaoks ei piisanud.

Seda ei tinginud ainult komisjoni ebapiisav tegutsemine, vaid õigusraamistiku ebapiisavus. Sellekohane järelendus on esitatud 2021. aasta mais valminud mõjuhinnangus⁸. Probleemi püüti lahendada komisjoni 14. detsembri 2021. aasta ettepanekus Schengeni piirieskirjade muutmise kohta.

Juba 2021. aasta juuni Schengeni strateegias kinnitati, et „On oluline, et poliitiline arutelu hõlmaks igakülgset kõiki Schengeni nõuetekohast toimimist toetava keeruka struktuuri elemente. Selleks algatab komisjon uuesti Schengeni olukorda käsitleva aruande vastuvõtmise, et tugineda sellele iga-aastastel foorumitel toimuvates aruteludes. Aruandes tehakse kokkuvõtte olukorrast seoses sisepiirikontrolli puudumisega, Schengeni hindamiste tulemustest ja soovitude rakendamise seisust. Komisjon lisab nendesse aruannetesse Schengeni olukorra tulemustabeli, et hinnata sidusalt Schengeni *acquis* rakendamist eri poliitikavaldkondades ja paremini toetada liikmesriike mis tahes probleemide lahendamisel.“ Sama nõue oli ka Schengeni piirieskirjade muutmise ettepanekus. Ettepaneku kohaselt tuleb liikmesriikidel juhul, kui sisepiirikontroll kestab üle 12 kuu, esitada vähemalt kord aastas aruanne selle kontrolli vajalikkuse ja proportsionaalsuse kohta.

---

⁸ Vt mõjuhinnangu lk 21 ja XII lisa.

2. Komisjoni tegevus piirikontrolli taaskehtestamise koordineerimise ja sellealase koostöö parandamisel

Kuna rahvatervise kaitse kuulub peamiselt liikmesriikide pädevusse, teevad ka kõik otsused COVID-19 pandeemia aegsete reisipiirangute ja nende täitmiseks vajaliku piirikontrolli kohta liikmesriikide valitsused. Kui reisipiirangud vastavad proportsionaalsuse ja mittediskrimineerimise põhimõtetele, ei saa komisjon neid vaidlustada. Kuna komisjonil puudub tegutsemiseks vajalik siduv õigusraamistik, jääb pädevus võtta meetmeid endiselt riiklikule tasandile, s.t liikmesriikidele, ning see, millist edu saavutab komisjoni nende meetmete koordineerimisel, sõltub liikmesriikide heast tahtest.

Sisepiirikontrolli puhul esitati see probleem Schengeni piirieskirjade muutmise ettepanekuga kaasnenud mõjuhinnangu peamiste järelduste seas⁹ ning seda on arvesse võetud komisjoni vastuvõetud ettepaneku artiklis 28.

Õigusraamistiku piiratud hoolimata on komisjon teinud kõik endast oleneva, et koordineerida liikmesriikide tegevust sisepiirikontrolli ja reisipiirangute alal. COVID-19 piirihalduse (hiljem siseasjade) teaberühm pidas 2020. aasta veebruari lõpust kuni septembrini 33 videokoosolekut. Koosolekutel osalesid kõik liikmesriigid ja Schengeni lepinguga ühinenud riigid, mitmed komisjoni talitused (tavaliselt rände ja siseasjade peadirektoraat, tervise ja toiduohutuse peadirektoraat, ECHO, õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat, liikuvuse ja transpordi peadirektoraat ning peasekretariaat, kuid mõnikord, sõltuvalt arutatavatest teemadest, ka teised, nagu tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraat, põllumajanduse ja maaelu arengu peadirektoraat, maksunduse ja tolliliidu peadirektoraat jm), ametid (Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet, Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiamet, Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskus) ning nõukogu sekretariaat. Rühm oli kindla otstarbega foorum, kus liikmesriigid, Schengeni lepinguga ühinenud riigid, komisjoni talitused ja ametid said lahendada COVID-19 kriisist tingitud piiri- ja siseküsimusi. Tuleb meeles pidada, et seda kõike tehti viimase aja suurima üleilmse kriisi tingimustes.

Komisjon andis liikmesriikidele juba aegsasti ka ulatusliku komplekti suuniseid – teatisi, suuniseid, nõukogu soovitusi ettepanekuid ja konkreetsete sektorite seadusandlikke ettepanekuid. Suunised anti välja pärast pandeemia algust ja siis, kui algasid selle uued etapid.

2021. aasta juunis vastu võetud Schengeni strateegias on rõhutatud ka seda, et liikmesriikide tegevuse koordineerimise tõttu mõjub sisepiirikontrolli taaskehtestamine kõige raskemini just piiriüleste alade elanikele ja majandusele, eriti veel COVID-19 ajal. Strateegias on osutatud ka mitmesugustele COVID-19 pandeemia tõttu vastu võetud suunistele ja soovitudele, eelkõige neile, mille eesmärk oli luua nn roheliste transpordikoridoride süsteem pärast sisepiiriülese kaubaveo seiskumist. Eesmärgiga olla paremini valmis tulevasteks kriisideks ja juhaks, kui on vaja sisepiirikontrolli taaskehtestada, nähti strateegias ette COVID-19 teemaliste suunistes ja soovitudes esitatud leevendusmeetmete kodifitseerimine piirivalveametnike praktilises käsiraamatus, et seda saaks ka kriisiolukorras kasutada piirivalveametnike esmase teabeallikana. Nagu on märgitud I jao punktis c, on käsiraamat praegu ajakohastamisel.

3. Liikmesriikide reisipiirangute jälgimine ja koordineerimine komisjoni poolt

Liikmesriikides COVID-19 pandeemia tõttu kehtestatud vaba liikumise piirangute jälgimine on omakorda seotud mitmesuguste kitsenduste ja probleemidega.

⁹ Vt mõjuhinnangu punkt 4.2.1.

Piirangute proportsionaalsuse hindamisel peab komisjon analüüsima liikmesriikide meetmeid ükshaaval, võttes arvesse selliseid tegureid nagu epidemioloogiline olukord, liikmesriikide geograafiline asukoht, pandeemia vastu võitlemiseks võetud siseriiklikud meetmed, erandid, mis on kehtestatud hädavajaduse korral reisimisele, ja muid kaalutlusi, nagu liikmesriikide tervishoiusüsteemi erinev suutlikkus. Analüüsimise muudab veelgi raskemaks meetmete kiire muutumine.

Komisjoni esitatud ja nõukogus vastuvõetud reisi piirangute suunised täiendati järk-järgult uute üksikasjadega ja neis võeti arvesse epidemioloogilisi sündmusi, nagu uute ohtlike SARS-CoV-2 variantide teke, vaksineerituse tõus ja ELi digitaalse COVID-tõendi kasutuselevõtt.

2021. aasta oktoobris vastuvõetud soovitusel esimene versioon sisaldas üldpõhimõtteid ja andis liikmesriikidele ühise raamistikku, kuidas põhimõtteid COVID-19 pandeemiast tingitud erakorralises olukorras koordineeritult ellu viia. Kui nõukogu oli soovitusel vastu võtnud ja liikmesriigid selle heaks kiitnud, võttis komisjon selle aluseks, kui ta oma korrapäraste kontaktide käigus koos liikmesriikidega analüüsis, kas nende meetmed on proportsionaalsuse ja mittediskrimineerimise põhimõttega kooskõlas.

Õigusraamistikku parandas oluliselt ka ELi digitaalse COVID-tõendi määrase vastuvõtmine 2021. aasta juunis. Määruse artikli 11 lõike 2 kohaselt tuleb igal liikmesriigil informeerida teisi liikmesriike ja komisjoni 48 tundi varem, kui nad kavatsevad kehtestada uusi piiranguid ELi COVIDi digitõendi omanikele, ja teha teatavaks selliste piirangute põhjused, ulatus ja kestus. Selle õigusliku nõude kehtestamine lihtsustas komisjonil liikmesriikide meetmete analüüsimist ja liikmesriikide reisi piirangute kohta teabe kogumist.

III. KOMISJONI VASTUSED KONTROLLIKOJA JÄRELDUSTELE JA SOOVITUSTELE

1. soovitus. Rakendada ranget järelevalvet sisepiiridel tehtava kontrolli üle

Komisjon on juba astunud samme kehtivate õigusaktide täiustamiseks ning esitanud ettepanekud Schengeni piirieskirjade ulatuslike muudatustega. Kriteeriume, mille alusel liikmesriigid põhjendavad sisepiirikontrolli proportsionaalsust ja vajalikkust, muudetakse rangemaks vastavalt sellele, mida pikemaks ajaks piirikontroll taaskehtestatakse. Lisaks täiustatakse teadete ja aruannete vorme, et tõsta nende dokumentide kvaliteeti.

Komisjon juhib tähelepanu ka sellele, et kuigi komisjonil on õigus teha seadusandlikke algatusi ja ta on ettepaneku esitanud, kujuneb õigusakti lõplik tekst kaasseadusandjate – Euroopa Parlamendi ja nõukogu – arutelude tulemusel.

Komisjon nõustub soovitustega 1a, 1b, 1c ja 1d. Ta leiab, et osa neist on arvesse võetud 14. detsembril 2021 vastu võetud Schengeni piirieskirjade muutmise ettepanekus ja selle juurde kuuluvas mõjuhinnangus. See, kas komisjon suudab soovitustes esitatud tähtaegadest kinni pidada, sõltub tema ettepaneku vastuvõtmisest.

Soovitus 1e, milles soovitatakse komisjonil algatada täitemeetmeid, ei ole vastuvõetav. See riivab komisjoni kaalutusõigust täitevpoliitika alal ning küsimustes, kas ja millal algatada

rikkumismenetlus või anda asi Euroopa Kohtusse. Neid probleeme on põhjalikult käsitletud teatises „ELi õigus: parema kohaldamisega paremad tulemused“¹⁰.

2. soovitus. Parandada andmete kogumist reisi piirangute kohta

Komisjon nõustub 2. soovitusega. Komisjon on juba teinud ettepaneku kehtestada liikmesriikidele nõue teavitada üksteist ja komisjoni ELi COVIDi digitõendi omanikele kehtestatavatest piirangutest. See sätestati ELi digitaalse COVID-tõendi määruse artiklis 11.

Selle kohaselt tuleb liikmesriikidel teha teatavaks piirangute kehtestamise põhjused, piirangute ulatus, alguskuupäev ja kestus ning see, milliste tõendite omanike suhtes piiranguid kohaldatakse või ei kohaldata. Komisjon jätkab liikmesriikidelt teabe kogumist asjakohaste nõukogu soovitude ja ELi digitaalse COVID-tõendi määruse rakendamise kohta ning võtab koos liikmesriikidega vajalikke meetmeid.

Kui sellest ei piisa, analüüsib komisjon, kas liikmesriikidele tuleks anda uusi suuniseid. Igal juhul kavatses komisjon võtta arvesse kogemusi, mis on saadud 2009. aasta ELi vaba liikumist käsitlevate suuniste¹¹ kavakohase ajakohastamise käigus.

3. soovitus. Anda rohkem toimivaid suuniseid piirikontrolli rakendamiseks sisepiiridel

Komisjon nõustub soovitustega 3a ja 3b. Neid võetakse arvesse piirivalveametnike praktilise käsiraamatu uues versioonis, mida töötatakse välja vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (millega muudetakse määrust (EL) 2016/399, mis käsitleb isikute üle piiri liikumist reguleerivaid liidu eeskirju; SWD/2021/462 final) ettepanekule lisatud mõjuhindangule. Käsiraamatu uus versioon on juba väljatöötamisel.

---

¹⁰ Komisjoni teatis „ELi õigus: parema kohaldamisega paremad tulemused“ (C(2016) 8600; ELT C 18, 19.1.2017, lk 10–20).

¹¹ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule suunised direktiivi 2004/38/EÜ (mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil) ülevõtmise ja kohaldamise parandamiseks (COM(2009) 313 final).